

Het verborgen verleden van Conradus Proeys

Andy Palmen (juni 2024)

Inleiding

De historicus Van Buchel wijst als oudste Proeys in Utrecht een zekere 'Otto Liber' aan. Op welke bron Van Buchel zich baseert is echter onduidelijk en over Otto Liber is maar [bijzonder weinig bekend](#). Dat betekent dat het onzeker is of hij daadwerkelijk een familielid of zelfs directe voorouder was van burgemeester Bernt Proeys (+1425).

Na Otto is het [Conradus Proeys](#), die de eer heeft om als een van de eerste Proeysen in Utrecht te worden gezien. Of hij een directe voorvader is van burgemeester Proeys is niet duidelijk, maar dat het een familielid moet zijn geweest valt op te maken uit de genealogie van Van Buchel. Op welke bron Van Buchel zich baseert is echter opnieuw onbekend, terwijl een Duitse akte uit 1146 de bewering van Van Buchel keihard weersprekt. Uit die akte blijkt namelijk dat Conradus een van de grondleggers is van de Duitse familie 'Von Schüpf'. We zetten alles wat bekend is over Conradus op een rij.

Conradus als voorvader van de familie Proeys

Laten we eerst de beweringen van Van Buchel nagaan. In zijn 'Genealogieën van aanzienlijke Noord- en Zuid-Nederlandsche familiën'¹ laat hij er geen misverstand over bestaan. Conradus Preys (inwisselbaar met Proeys) is een van de voorvaderen van de familie Proeys in Utrecht. Hij wordt door Van Buchel 'Pincerna Imperatoris Conradi' genoemd en treedt op als getuige voor de Rooms-Koning Koenraad III. Dat weten we door twee akten uit 1145, een Utrechtse en een Duitse akte, die allebei dezelfde gebeurtenis beschrijven en waar Conradus bij aanwezig is. Op 18 oktober 1145 bevestigde Rooms-Koning Koenraad III dat de Utrechtsche kerk in het bezit is van het graafschap Oostergo en Westergo. In zowel de Duitse akte - die te vinden is in de Monumenta Germaniae² - en in de Utrechtse - die te vinden is in het Oorkondenboek³ - wordt hij 'Conradus Pris Pincerna' genoemd (een 'pincerna' was een wijnschenker).

In de jaren voor 1145 komen we Conradus niet in de Utrechtse akten tegen, wel zien we hem veelvuldig in Duitse akten optreden als getuige. Mogelijk wordt Conradus zelfs al in 1128 aangetroffen onder de naam 'Cuonradus Bacho Pincerna', maar hierover zijn de historici het niet eens⁴. Tien jaar later is hij wel te vinden in de Monumenta Germaniae en de akten waarin hij voorkomt laten zich lezen als een reisverslag. In december 1138 is Conradus in Neurenberg, in april 1141 in Straatsburg, in mei 1142 weer in Neurenberg, in juni/september 1142 in Würzburg, in februari 1144 ook in Würzburg, in juni 1144 opnieuw in Neurenberg, in juni/augustus van dat jaar in

¹ Buchel Van A. Genealogieën van aanzienlijke Noord- en Zuid-Nederlandsche familiën, met afbeeldingen in kleuren van wapens. Universiteitsbibliotheek Utrecht, afdeling bijzondere collecties. HS 8 F 28 deel 1 folio 86v, 87 en 102v.

² Akte 139 op pagina 250 van Monumenta Germaniae DD (Diplomata). Urkunden der Deutsche Könige und Kaiser.

³ Muller S. Bouman A.C. Ketner F. (1920-1959). Bewerking oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301. Utrecht, Nederland: Kemink en Zoon. Voor Conradus Proeys (1145) deel 1 nummer 388.

⁴ Ziegler, W. König Konrad III Hof Urkunden und Politik. Wien: Böhlau Verlag 2008. Pgn.625.

Regensburg en in juli/september is hij in Lorch⁵. Dan duikt hij een jaar later, in oktober 1145, op in Utrecht in de hierboven genoemde akte.

Na 1145 wordt het bijna helemaal stil rond Conradus, hoewel Van Buchel hem in 1165⁶ nog wel zegt aan te treffen als pincerna Ahenobarbi (latijn voor 'rode baard'), oftewel wijnschenker en getuige voor Keizer Barbarossa. Maar het lijkt er toch sterk op dat Van Buchel zich hier vergist en dat de Conradus in 1165 niet dezelfde persoon is als die in 1145. Volgens de akte van 25 november 1165⁷ (die overigens handelde over het graven van een waterleiding door de Neude) wordt Conradus 'Colbo', Pincerna genoemd, niet Conradus 'Pris' Pincerna. Wat de overtuiging versterkt dat het om verschillende personen gaat, is dat in de zeventiende eeuw de stamboom van de familie Proeys op papier is gezet door Aelbert Proeys, een familielid dus. Hij zet voor de Utrechtse historicus Booth zijn voorvaderen op papier⁸ en heeft het wel over Conradus in 1145, maar rept met geen woord over de Conradus waar van Buchel naar verwijst als hij het over de akte in 1165 heeft.

Conradus als voorvader van de familie Von Schüpf

We kunnen op basis van het bovenstaande toch wel met enig zelfvertrouwen beweren dat Van Buchel zich vergist heeft en dat de Conradus uit 1145 en 1165 niet dezelfde persoon zijn. En als de Utrechtse akte uit 1145 nou de laatste keer was geweest dat Conradus Pris Pincerna op zou zijn gedoken in de archieven, zou dat veel hoofdbrekens hebben gescheeld. Dan zou namelijk de theorie in het artikel [‘met een zilveren lepel’](#) dat Conradus Pris uit Zuid-Duitsland naar Utrecht was gereisd, zich in de bisschopsstad had gevestigd en zijn naam van Pris (afgeleid van Von Preysing) was verbasterd naar Proeys, recht overeind zijn blijven staan. Maar die eerder geformuleerde theorie komt toch wel onder druk te staan, omdat Conradus nog één keer na 1145 in de archieven opduikt.

In november 1146 is hij namelijk terug in Würzburg en hij is dan weer te vinden als getuige in een akte⁹. Hij is dus niet in Utrecht gebleven, al is dat niet meteen een reden om de theorie over vestiging in Utrecht vaarwel te zeggen. Na 1146 verdwijnt Conradus Pris helemaal uit ons zicht, en wat hij toen is gaan doen en waarom hij niet meer als getuige voor Koenraad III optreedt is onbekend. Dat houdt de mogelijkheid open dat hij zich inderdaad in Utrecht heeft gevestigd nadat hij de stad een jaar eerder heeft leren kennen. Maar het probleem schuilt hem in de akte uit 1146 waarin staat 'Uvaltherum de Skipht et fratrem eius Chunradum Pris'. Met andere woorden: Conradus Pris wordt hier de broer van Uvaltherum de Skipht genoemd. Met 'Uvaltherum de Skipht' wordt 'Walter von Schüpf' bedoeld¹⁰, lid van de ministerialenfamilie Von Schüpf.

De familie is genoemd naar de burcht 'Schüpf' en heeft in haar wapen een strijdknops ('streit kolben'), wat waarschijnlijk voor de bijnaam 'Colbo' heeft gezorgd¹¹. Hoewel met de vondst van de akte uit 1146 toch onomstotelijk aangetoond lijkt dat Walter en Conradus broers zijn - iets dat ook

⁵ Zie Monumenta Germaniae DD (Diplomata). Urkunden der Deutsche Könige und Kaiser. Wolfram Ziegler heeft een en ander goed op een rij gezet in zijn boek König Konrad III Hof Urkunden und Politik. Wien: Böhlau Verlag 2008. Pgn.625.

⁶ Buchel Van A. Genealogieën van aanzienlijke Noord- en Zuid-Nederlandsche familiën, met afbeeldingen in kleuren van wapens. Universiteitsbibliotheek Utrecht, afdeling bijzondere collecties. HS 8 F 28 deel 1 folio 86v, 87 en 102v.

⁷ Muller S. Bouman A.C. Ketner F. (1920-1959). Bewerking oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301. Utrecht, Nederland: Kemink en Zoon. Voor Conradus Colbo Pincerna (1165) deel 1 nummer 448.

⁸ Aelbert Proeys brief aan Booth. Universiteitsbibliotheek Utrecht HS 1828 omslag 174

⁹ Akte 160 op pagina 291 van Monumenta Germaniae DD (Diplomata). Urkunden der Deutsche Könige und Kaiser.

¹⁰ Ziegler, W. König Konrad III Hof Urkunden und Politik. Wien: Böhlau Verlag 2008. Pgn.625. Hierin wordt verwezen naar Bosl, K. Die Reichsministerialität der Salier und Staufer. Pgn 130. Duitsland, Stuttgart: Hierseman Verlag, 1950.

¹¹ [Württembergische Jahrbücher 1844 deel I](#). Pgn. 220. Duitsland, Stuttgart: W. Kohlhammer, 1846

door latere genealogen op basis van deze bron wordt bevestigd¹² - gaat het 'Württembergische Jahrbuch' van 1844 er vanuit dat Walter en Conradus geen familie waren maar het hun kinderen waren die met elkaar zijn getrouwd¹³. Iets dat waarschijnlijk niet klopt, als we de akte uit 1146 mogen geloven. Overigens komt het jaarboek nog met twee andere interessante beweringen. De eerste is dat het jaarboek een alternatieve verklaring geeft voor de naam 'pris' in Conradus Pris Pincerna¹⁴, namelijk dat het een afkorting is voor 'patris' ('van de vader') of van 'priscus' (vroeger/oud) wat er mogelijk op zou kunnen wijzen wijst dat de voorouders van Conradus ook al keizerlijke wijnschenkers waren. Dat zou betekenen dat de naam Pris dus niet afstamt van Preys/Preijsing/Proeys. Wel betreft het niet meer dan vermoedens, harde bewijzen ontbreken. Een tweede interessante bewering is dat ook het jaarboek denkt dat Conradus Pris (1145) en Conradus Colbo (1165) niet dezelfde personen zijn, maar vader en zoon.

Conclusie

Hoe dan ook, feit is dat er twee alternatieve theorieën zijn over Conradus Pris. Mogelijk is hij een voorvader van de familie Proeys en is Pris een (Latijnse) verbastering van Von Preysing, later verbasterd naar Proeys. Of hij is een van de voorouders van de familie Schupf, en Pris wijst naar 'Patris'. Welke van de twee theorieën klopt is op basis van het beschikbare materiaal lastig te zeggen. Wat we met zekerheid kunnen stellen is dat Van Buchel niet zomaar gelijk had door Conradus als een van de eerste leden van de familie Proeys in Utrecht aan te wijzen. De Duitse akte waarin Conradus een broer wordt genoemd van 'Uvaltherum de Skipht' zaait daarvoor te veel twijfel. Net als het leven van 'Otto Liber' blijft het verleden van Conradus voor ons verborgen.

¹² Europäische Stammtafeln band XV pgn.139 Bayern und Franken. Duitsland, Berlijn: J.A. Stargardt, 1995

¹³ Württembergische Jahrbücher 1844 deel I. Pgn. 218. Duitsland, Stuttgart: W. Kohlhammer, 1846

¹⁴ Württembergische Jahrbücher 1844 deel I. Pgn. 220. Duitsland, Stuttgart: W. Kohlhammer, 1846